

АРТ-ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Шпитальова О.В.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті розкриваються арт-технології як новий вид освітніх технологій, що застосовуються в освіті майбутніх учителів. Розкривається ефективна роль народного мистецтва як джерела духовної та естетичної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Акцентується увага на особливостях викладання «Декоративно-прикладного мистецтва» у ВНЗ. Виявлено потенціал декоративно-прикладного мистецтва у формуванні творчої особистості студента. Спираючись на результати теоретичного аналізу, визначено низку педагогічних умов ефективності формування у майбутніх учителів-художників творчої особисті засобами народного декоративно-прикладного мистецтва.

Ключові слова: арт-технологія, народне мистецтво, професійна підготовка, декоративно-прикладне мистецтво, формування творчої особистості, художник-педагог, вчитель образотворчого мистецтва.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства відбуваються перетворення в економічній і соціальній сферах діяльності, які потребують значних змін в галузі культури і освіти. На перший план освіти виходить не просто навчання студента предметним знанням, умінням, навичкам, а формування особистості студента, як майбутнього активного діяча суспільства. У зв'язку з цим виникає необхідність виховання творчої активної особистості, здатної самостійно і гнучко вирішувати завдання в нестандартних умовах за допомогою перетворення навколишньої дійсності. Особливого значення розвиток творчого потенціалу особистості набуває в період соціалізації та професійного становлення майбутнього вчителя. Формуванню морально-етичних якостей сприяє залучення студентів до народної художньої культури за допомогою включення в активну творчу діяльність.

Мистецтво є специфічною галуззю людської діяльності і формою суспільної свідомості. Водночас, це унікальний спосіб впливу на формування особистості, в тому числі й особистості фахівця мистецького напрямку.

Арт-технології (від англ. Art – «мистецтво, майстерність») – новий перспективний напрямок у сучасній освіті. В їх основі знаходиться той чи інший вид мистецтва.

Застосування арт-технологій в освітньому процесі педагогічного вишу дозволить:

- 1) розкрити творчі здібності та особистісний потенціал майбутніх учителів;
- 2) розвинути рефлексивні здібності студентів;
- 3) сформувати художньо-педагогічні компетенції, необхідні для подальшої професійно-педагогічної діяльності.

Тому, застосування арт-технологій, зокрема у процесі вивчення народного декоративно-прикладного мистецтва, створює умови для творчої спрямованості навчально-виховної діяльності студентів, є ефективним засобом формування художніх здібностей та креативності майбутнього педагога, забезпечує гармонійний розвиток їх пізнавальної діяльності, залучає до культурних традицій свого народу.

Становлення творчої особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва у процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва сьогодні не відображається в змісті програм і навчальних планів вищих навчальних закладів, а лише декларується в загальних положеннях вищої освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Сучасні дослідники реформування світових систем професійної підготовки вчителя все більше уваги звертають на творчий розвиток особистості педагога. Вони розглядають особистість вчителя як системно-структуровану, соціальну якість індивіда, яка формується в суспільній діяльності та спілкуванні й характеризується входженням індивіда в соціокультурні відносини.

Так, можливості застосування арт-технологій в освітньому процесі розглядали у своїх роботах такі автори, як А. Копитін, В. Кокоренко, Л. Лебедева, Т. Зінкевич-Євстигнеєва, О. Вознесенська та інші автори. Наукові уявлення про можливість арт-технологій спираються на фундаментальні педагогічні дослідження. Серед них: концепції педагогіки свободи і педагогічної підтримки (О. Газман); самоорганізуючої педагогічної діяльності і сенсорозвивальних засобів пробудження творчої активності (С. Кульневич); специфічної природи педагогічної діяльності (В. Загвязинський, І. Колеснікова, В. Сластьонін); технологія створення особово-орієнтованих ситуацій (В. Серіков) і багато інших [2].

Значення фахової компетентності майбутнього вчителя як передумови його майбутнього професіоналізму у процесі викладання мистецьких дисциплін розглядаються в педагогічних працях І. Зязюна, С. Коновець, Л. Масол, О. Отич, Г. Петрової, О. Рудницької, С. Соломахи, Л. Хомич, Г. Фешиної, О. Шевнюк. Психологічні засади професійного формування майбутнього педагога розкривають Г. Балл, І. Бех, В. Бодров, С. Максименко, В. Моргун, В. Панок, В. Рибалка, Б. Теплов. Особливості професійної та педагогічної освіти вивчаються О. Бідою, Г. Васяновичем, О. Дубасенюк, В. Євтухом, С. Лісовою, Н. Ничкало, А. Нісімчуком, Л. Онищук, Г. Яворською. Дослідження змісту, методів та засобів професій-

ної підготовки всебічно вивчено А. Алекскоком, В. Бондарем, О. Горською, А. Капською, М. Шкілем, О. Ярошенко. Наукові положення теорії професійного становлення педагога представляють у своїх працях П. Воловик, О. Пехота, М. Солдатенко, Л. Хомич.

Питання класифікації видів декоративно-прикладного мистецтва, його функцій розкрито у працях С. Антоновича, К. Духаніна, Р. Захарчук-Чугай, М. Кагана. Про вагомий психолого-педагогічний і виховний потенціал народної художньої творчості, її наваліно-виховний вплив на особистість свідчать дослідження сучасних педагогів (Ю. Бондаренко, О. Вишневський, Р. Захарченко, В. Каюков, Т. Мацейків, В. Мусієнко, О. Онищук, С. Павх, В. Радкевич, Л. Савка, Б. Ступарик, С. Чебоненко, О. Ярмоленко). Але й до цього часу декоративно-прикладне мистецтво не розглядалося як засіб формування творчої активності студентів мистецького профілю в змісті програм і навчальних планів вищих навчальних закладів, становлення творчої особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва засобами арт-технологій не досліджувалося в теорії і практиці мистецької освіти.

Мета статті є проведення ретроспективного аналізу прийомів та методів формування творчих здібностей у майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва. Арт-технології розглядаються як засіб формування творчої особистості майбутнього вчителя педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Поняття «арт-технології» визначається по-різному: художня творчість, пов'язане з дією трьох чинників: експресії, комунікації і символізації (В. Беккер-Глош); сукупність форм, методів і засобів різних видів мистецтва, спрямованих на розвиток творчого потенціалу особистості в освітньому процесі (Т.В. Жукова); сукупність засобів мистецтва і методів художньо-творчої діяльності для досягнення наміченої педагогічної мети (І.М. Кунгурова); використання коштів мистецтва для передачі почуттів і інших змістів психіки людини з метою зміни структури його світовідчуття (М. Лібман); злиття творчості та корекційної практики, як метод, спрямований на реалізацію прихованої енергії в результаті творчого осмислення, тренування, особистісного зростання, як вплив на мотиваційну, емоційну, адаптивну сферу (Н.Д. Нікандров); навчання, здійснюване за допомогою засобів художньої творчості (І. Шкіль).

Арт-технології, на наш погляд, включає методи, прийоми, форми і засоби різних видів мистецтва, що застосовуються в освітньому процесі з метою розкриття і розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя мистецтва і усвідомлення ним значущості сучасних наукових фактів, предметів і явищ педагогіки мистецтва.

До видів арт-технологій відносяться: аудіо-візуальні технології (кінокритика, відеокіллаж, створення відеообрази), образотворчі технології (кіллаж, спонтанне малювання), театралізовано-ігрові технології (імпрівація, імітація, інсценування). Крім того, арт-технології можуть реалізовуватися в різних формах: творчої майстерні, репетиції, культурного проекту, драматичного тренінгу.

Головна ідея арт-технологій полягає в використанні різних видів мистецтва в освітньому процесі з метою креативного саморозвитку майбутнього фахівця.

Традиційним засобом формування творчої особистості майбутнього вчителя є текстові педагогічні завдання, вирішуючи які студент займає споглядацьку позицію: аналізує умови завдання, шукає рішення, висловлює свою точку зору.

Використовуючи арт-технології, майбутній фахівець займає активну позицію: він – творець, коли малює, складає кіллаж, інсценує педагогічні ситуації. Тому арт-технології є більш ефективним засобом формування творчої особистості майбутнього вчителя.

Для успішної підготовки вчителів образотворчого мистецтва вивчення декоративно-прикладного мистецтва є невід'ємним компонентом професійної підготовки студентів мистецького профілю і залишається актуальною проблемою сучасної мистецької педагогіки. Фахова підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва потребує впровадження нових технологій формування їх професійної компетентності, які залежать від методів майстерності, вільного використання засобів виражальної мови образотворчого мистецтва, рівня володіння технічними прийомами зображення, процесу й закономірностей народної художньої творчості [3].

Арт-технологія – це навчання інтелектуальної діяльності засобами художньої творчості.

Використання арт-технологій – це потужний стимул у навчанні й вихованні. Використання арт-технологій дає можливість розширити і поглибити рівень пізнавальної активності, пробудити в студента прагнення до поглибленого вивчення навчального матеріалу, розвивати творчі здібності, підвищити якість освітнього і виховного процесу.

Сьогодні важливим є розуміння закономірностей розвитку народного мистецтва, культурного досвіду й надбань народу. Тому важливе місце у системі засобів формування творчих здібностей студентів посідає народне декоративно-прикладне мистецтво, яке унікальним чином інтегрує у собі побутові, мистецькі й педагогічні традиції. Народне мистецтво є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так і особистісного творчого розвитку, громадського і духовного становлення майбутнього педагога.

Художній рівень, образне начало творів декоративно-прикладного мистецтва зумовлені розвитком цивілізації і рівнем культури того чи іншого народу, і є його національними та етнічними надбаннями. Їх естетична цінність залежить від фізичних можливостей матеріалу, конструктивних і пластичних видів, технологічних секретів, особливостей прийомів обробки. Людина здавна оточувала себе виробами з дерева, кераміки, розмальованими побутовими речами, тому народне декоративно-прикладне мистецтво є найдавнішою галуззю художньої діяльності, спрямованою на естетичне освоєння матеріального світу, оздоблення сфери життєдіяльності людини.

Народне декоративно-прикладне мистецтво стає образною основою життя, активно впливає на емоції людини, думки й почуття, формує естетичні погляди людини, формує й розкриває творчу особистість.

Педагогічна цінність пізнання народного декоративно-прикладного мистецтва дозволяє розкривати й формувати творчу особистість на основі різних видів творів мистецтва, а також дозволяє виховувати у майбутнього вчителя образотворчого мистецтва певну культуру сприйняття матеріального світу, допомагають глибше пізнати засоби інших видів зображувальної художньої виразності, сприяють формуванню естетичного відношення до дійсності.

Народне декоративне мистецтво має свою специфіку. Його твори відображають дійсність через «видовий» образ, далеких від максимально-конкретної характеристики та індивідуалізованого предмета, що дає зображення в дуже загальних формах. В основу емоційного сприйняття творів народного прикладного мистецтва лежать колірні властивості, пластичні та фактурні форми. Основний принцип народного декоративного мистецтва можна сформулювати так: побудова речей відповідно до властивостей і можливостей матеріалу; зв'язок художньої форми з технологічними способами її обробки; єдність художньої форми і практичного призначення виробів. У народному мистецтві основним принципом є єдність утилітарного й естетичного. Нерідко бувають випадки, коли річ, яка в свій час мала певне практичне призначення, в подальшому поступово, ставала художнім твором [1].

Народне декоративно-прикладне мистецтво – це символ людської справи, прагнень, почуттів, задумів. Нас завжди приваблювала й приваблює краса і доцільність творів народного мистецтва. У творах митців ми спостерігаємо лаконічну мову мистецтва в поєднанні зі світом природи. Ці особливості формували в людей високе, оптимістичне ставлення до життя, патріотичні почуття, проявляли риси національного характеру. Розвиваючись у межах своїх видів і жанрів, народне мистецтво ніколи не було відокремлене від загального художнього процесу доби і, за всієї повільності та поступовості розвитку, залишалося актуальним, демократичним, співзвучним його прогресивним ідеям.

Ретроспективний аналіз поглядів українських і зарубіжних дослідників стосовно можливостей декоративно-прикладного мистецтва у творчому й професійному розвитку особистості створює передумови для виявлення його педагогічного потенціалу. У свідомості студента формування розпочинається з поштовху або імпульсу, які виникають у спілкуванні з художнім твором, тобто з образів та асоціацій. Під впливом декоративно-прикладного мистецтва у студентів формуються вміння осмислювати культуру, традиції, історію, моральні цінності свого народу й давати їм об'єктивну оцінку, вірити у свій культурно-духовний потенціал [3].

Декоративно-прикладне мистецтво є унікальним засобом збереження й передачі раціонального й емоційного досвіду людства. З ускладненням структури суспільства й зростаючою багатоплановістю процесів, що відбуваються в ньому, людина у процесі своєї особистої практики все менше здатна орієнтуватися в навколишній дійсності. Тому все більше зростає роль мистецтва в суспільстві, яке реалізуючи власну поліфункціональну природу, виступає інструментом пізнання дій-

сності, ціннісної орієнтації, засобом спілкування, джерелом естетичної насолоди, знаряддям духовно-практичного перетворення світу.

Завданнями курсу «Декоративно-прикладне мистецтво» полягає у формуванні у студентів знань і уявлень про народне декоративне мистецтво, види народного мистецтва, історію та роль у житті людей. Завдання занять з народного декоративно-прикладного мистецтва полягає в тому, щоб запалити в студентах іскру, допомогти усвідомити себе і своє прагнення творити і навчати, розуміти декоративні твори, а також бачити задум автора, відрізнити ексклюзив від авторських, майстерно виконаних виробів. Навчальні заняття дозволяють розкрити і охопити усі технології виготовлення декоративних виробів. Саме це, на наш погляд сприяє формуванню у майбутніх педагогів усвідомлене ставлення до своєї професії, формує в них естетичну культуру і творчу особистість.

Одним з першочергових завдань фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва є пробудження потреби до творчості та розвиток самої здатності творити. Це може бути тільки за обставин, які передбачають можливість вільної ініціативи, самостійності, по-справжньому творчої діяльності, націленої на створення нового та оригінального на противагу повтору, копіюванню. Необхідність такої творчості виникає лише тоді, коли ціннісними основами для студентів стає любов до народного мистецтва, його коріння, його історії.

Специфічною педагогічною особливістю декоративно-прикладного мистецтва є те, що студент стоїть перед необхідністю проявляти індивідуальну творчість. Такий вид діяльності має високі виховними можливостями, що дозволяють накопичувати позитивний досвід естетичного ставлення до дійсності.

Ціннісне відношення формується у студентів завдяки окремим творчим завданням, які вимагають пошуку власного, незвичайного, нестандартного, новаторського погляду кожного студента на спільне завдання, тему (вибір матеріалу, техніки виконання, шляхів реалізації задуму). Індивідуальність стилю, «власний почерк» та оригінальність заохочуються та схвалюються, обговорюються колективно.

Навчаючи студентів народному декоративно-прикладному мистецтву, ми розкриваємо практичний досвід поколінь, їхнє розуміння найголовніших закономірностей і фундаментальних цінностей життя. У своєму поєднанні ці особливості формують оптимістичне ставлення до життя, дають змогу проявити риси національного характеру у власних творах.

Слід зазначити, що декоративно-прикладне мистецтво, як ніякий інший вид навчально-творчої роботи, дозволяє одночасно з розкриттям величезної духовної цінності виробів народних майстрів, формуванням естетичного смаку озброювати майбутніх фахівців технічними знаннями, розвивати у них трудові навички і вміння, вести психологічну і практичну підготовку до праці, до вибору професії, шляхом включення їх в захоплюючий процес створення власних творів. Виготовлення студентами на практичних заняттях виробів дає змогу природно й ґрунтовно виховувати в відчуття самосвідомості в гармонії

з усвідомленням своєї причетності до творення української та світової культури.

Народне мистецтво стало загально народним надбанням, значення його виходить далеко за межі суто мистецтвознавчих компетенцій та оцінок. Воно невіддільне від формування нової особистості, завдань побудови нового демократичного суспільства. Сьогодні вся актуальність народного мистецтва зростає на нових засадах історичного розвитку, що забезпечує повноцінне художнє і водночас інтенсивне розкриття прихованих у його суті можливостей.

Заняття з декоративно-прикладного мистецтва, які лежать в основі традиційної майстерності, викликають до дії продуктивну фантазію, уяву без яких не існує емоційної культури людини, формують цінні риси характеру: уміння пізнавати явища життя у всій їхній складності і суперечливості, почуття власної гідності. Адже, саме заняття декоративно-прикладного мистецтва створюють сприятливі умови для самовираження особистості студента у різних видах діяльності, їх повноцінного морального, психічного, фізичного розвитку, надають можливість реалізувати індивідуальні творчі потреби. Крім того, завдяки таким заняттям відбувається відновлення народних традицій, які є неоціненним трудовим досвідом народу. Практичні заняття сприяють підвищенню в студентів інтерпретації життєвих явищ, поглиблюють логіку художньо-образної картини світу, художнього відображення дійсності. Адже саме в трудовому досвіді, що виражається через декоративно-прикладне мистецтво, обґрунтовані й практично перевірені принципи й методи впливу старшого покоління на молодше. У процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва студенти не лише вивчають та закріплюють вже набуті знання та навички багатовікової спадщини нашого народу, а й вчать самостійно створювати прикраси, оздоблювати предмети побуту, оформляти інтер'єр приміщень, що сприяє їхньому не тільки естетичному, а й всебічному розвитку.

Таким чином, активне засвоєння спадщини народного мистецтва як своєрідної форми трудової і творчої діяльності має важливе значення у вихованні творчої особистості майбутнього

вчителя. І саме на педагога покладене завдання навчити студента розкривати багатогранність внутрішнього змісту твору народного мистецтва. Робота над художніми виробами на заняттях з декоративного мистецтва і факультативних заняттях дає змогу розвинути у студентів здатність до просторово-композиційної діяльності і художньо-образного мислення, тобто, таким чином педагог формує і розкриває творчий потенціал майбутнього вчителя і особистості в цілому.

Висновки. Завдання сучасної вищої освіти полягає в тому, щоб відновити могутній потенціал національного духовного багатства, сформованого та відшліфованого протягом багатьох тисячоліть, якнайширше залучити до нього молоде покоління, щоб воно відчуло могутній культурно-історичний фундамент, на який спираються всі досягнення нашого суспільства. Сучасний світ мистецтва з надзвичайною швидкістю змінюється і трансформується під впливом передових ідей науково-технічного прогресу. Мова образотворчої творчості розширює межі візуальності і привертає новітні арт-технології, що не вміщуються в традиційні рамки класичного мистецтва.

Використання арт-технологій дає можливість розширити і поглибити рівень пізнавальної активності. Майбутні вчителі повинні з наснагою використовувати духовні та моральні надбання свого народу, тим самим утверджуючи незалежність, міцність та добробут своєї держави.

Знання про народне декоративно-прикладне мистецтво, розуміння мови різних видів народного мистецтва, його ролі у житті людини та історії формує творчу особистість.

Аналіз даного дослідження не вичерпує всіх теоретичних і практичних аспектів удосконалення системи професійної педагогічної освіти, спрямованої на формування творчої особистості студентів та потребує подальших як практичних так і теоретичних удосконалень.

Ми можемо оцінювати це з критичної точки зору, можемо захоплюватися великими креативними здібностями людства, але одне залишається незмінним – це незворотні процеси, які будуть потужно розвиватися в сучасному мистецтві і все залежить від того, в яке русло буде спрямований потік інноваційної творчості.

Список літератури:

1. Антонович Є.А., Захарчук Г.В., Чугай Р.В., Станкевич М.С. Декоративно-прикладне мистецтво / Є.А. Антонович, Г.В. Захарчук, Р.В. Чугай, М.С. Станкевич. – Львів: Світ, 2012. – 342 с.
2. Колошина Т.Ю. Арт-терапия. Методические рекомендации / Т.Ю. Колошина – М.: Изд-во Института психотерапии и клинической психологии, 2002. – 84 с.
3. Масол Л.М. Підготовка вчителів до поліхудожнього виховання учнів (теоретичні підходи й експериментальний досвід) / Л.М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2009. – № 2. – С. 2–6.
4. Шевчук Т.О. Інноваційність і вища освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kand-ped-naukshevchuk-to-innovatsiynist-i-vischa-osvita>.
5. Светоносова Л.Г. Педагогічна студія як форма процесу формування педагогічної культури студентів – майбутніх вчителів // Підсумки науково-дослідної діяльності 2015 р. : винаходи, методики, інновації. VI Міжнародна науково-практична конференція [Електронний ресурс] / Л.Г. Светоносова. – М.: Видавництво «Перо», 2015. – С. 501–506. – Режим доступу: http://olimpiks.ru/d/797165/d/ix_konferentsiya.pdf.

Шпиталева О.В.

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

АРТ-ТЕХНОЛОГИИ В ФОРМИРОВАНИИ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА СРЕДСТВАМИ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

Аннотация

В статье раскрываются арт-технологии как новый вид образовательных технологий, применяемых в образовании будущих учителей. Раскрывается эффективная роль народного искусства как источника духовной и эстетической культуры будущего учителя изобразительного искусства. Акцентируется внимание на особенностях преподавания «Декоративно-прикладного искусства» в вузе. Выявлено потенциал декоративно-прикладного искусства в формировании творческой личности студента. Опираясь на результаты теоретического анализа, определен ряд педагогических условий эффективности формирования у будущих учителей-художников творческой личности средствами народного декоративно-прикладного искусства.

Ключевые слова: арт-технология, народное искусство, профессиональная подготовка, декоративно-прикладное искусство, формирование творческой личности, художник-педагог, учитель изобразительного искусства.

Shpitaleva L.V.

SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»

ART TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF THE CREATIVE ESTIMATE OF THE STUDENT BY MEANS OF THE PEOPLE'S DECORATIVE-APPLIED ART

Summary

The article reveals art technologies as a new type of educational technology used in the education of future teachers. The effective role of folk art as a source of the spiritual and aesthetic culture of the future teacher of fine arts is revealed. The emphasis is on the peculiarities of teaching "Decorative-applied arts" in higher educational institutions. The potential of arts and crafts in the formation of a student's creative personality is revealed. Based on the results of theoretical analysis, a number of pedagogical conditions for the effectiveness of the formation of future teachers-artists by creative personal means of folk decorative and applied art are determined.

Keywords: art technology, folk art, professional training, arts and crafts, formation of a creative person, artist-teacher, teacher of fine arts.